

Zie Maandblad 1962, p. 77. Deze keer waren er waarschijnlijk vijf jongen. Tegen de tijd, dat de jongen gaan uitvliegen wordt de uil zeer agressief en valt iedereen aan die stilstaat of een slaande beweging maakt. Daar de jongen met tussenpozen van enkele dagen uitvliegen, is de periode van onrust in de Hofdijkstraat vrij lang. Dit begint zo ongeveer 's avonds tegen 7 uur. Het hoogtepunt van de agressie was een avond, waarop, zoals later bleek, een jonge vogel in een putje terecht gekomen was, waarin slechts enkele cm water stond, en daarin een zeer langzame verdrinkingsdood gestorven was. Op die avond werd de hulp van de politie door burens ingeroepen om de vogels te verwijderen. Een van de agenten werd zelfs de pet van het hoofd geslagen, verder moet een dame een schram over het gezicht opgelopen hebben, iemand moet van schrik twee vla's hebben laten vallen en alle kinderen werden vroegtijdig de straat afgejaagd.

Tenslotte gaf de heer Bult de volgende vogelwaarnemingen:

Een in oostelijke richting trekkende wouw werd waargenomen op 21 maart te Schinveld; een klapekster op 10 april te Schinnen. Een ijs-gors op 19 april te Diergaarde (med. de heer Coonen). Bij een plas te Heerlerheide vertoefde op 1 mei een zwarte ruiter, en twee dagen later een kleine strandloper. Door de heer de Veen werd op 2 mei in de Peel een groep van ongeveer 30 zwarte ruiters gezien en op die dag waren er ook enige duizenden gierzwaluwen. Twee boomvalken waren elkaar aan het

lokken bij een oud kraaiennest in Thul op 9 mei. Wordt dit een nieuw broedgeval na een afwezigheid van 11 jaar? Minder prettig is het nieuws over de nachtegaal: in Schinnen en omgeving waren vorig jaar 12 zingende mannetjes geteld; dit jaar slechts drie.

INTELLIGENTIE BIJ DIEREN

door Dr. M. BRUNA

Destijds gaven we in dit maandblad (Jrg. 53, pag. 27) een bespreking van het (opnieuw uitgegeven) zoek van Wolfgang Koehler: „Intelligenzprüfungen an Menschenaffen“. Dit is de uit 1921 daterende, klassieke publicatie op dierpsychologisch gebied, als gevolg waarvan de term „dierlijke intelligentie“ algemeen in gebruik is gekomen. Men kan deze term rustig aanvaarden, als men erbij bedenkt dat „intelligentie“ hier in een wijdere zin wordt gebruikt, en niet gelijk staat met menselijk begrijpen, waarbij abstracte begrippen en redeneren te pas komen. Omdat over dit thema wel eens op minder genuanceerde wijze wordt geschreven, heeft het zijn nut hier enkele gedachten over te geven. We doen dit aan de hand van bovengenoemd werk van Koehler, en van publicaties door de Nederlandse dierpsychologen Bierens de Haan en Buytendijk.

Laat ons eerst enkele typerende proeven bezien. Een chimpansee zit in een kooi, en nu legt men buiten een banaan neer waar het dier niet bij kan komen. Hij probeert het even, maar staakt dan zijn pogingen. Als er echter in de kooi een stok ligt zal hij deze al gauw grijpen, en gebruiken om de banaan naar zich toe te schuiven. — Nu is dit resultaat niet zo verbluffend als men weet dat apen in de natuur (dank zij het bezit van grijphanden) ook stokken hanteren; lagere aapsoorten geven eveneens zulk een gedrag te zien.

Later legt men bij hetzelfde dier weer een banaan buiten de kooi, maar nu op zulk een afstand dat hij er ook met de stok niet bij kan. Het dier probeert, maar slaagt niet. Nu komen er in de kooi twee stokken die in elkaar gestoken kunnen worden tot één lange. Chimpansees spelen graag met zulke dingen, en zo bemerkt het dier op een gegeven ogenblik dat men de stokken kan combineren. Nu wordt de goede oplossing al gauw gevonden: de aap schuift de

stokken in elkaar en haalt de banaan naar zich toe. Men krijgt uit zijn hele doen — aldus Koehler — de indruk dat het dier een ontdekking doet („Aha- Erlebnis”) en deze meteen op de juiste wijze toepast.

Verder bleek dat chimpansees — maar ook lagere aapsoorten, zoals de capucijnaap — er in slagen een hoog opgehangen banaan te bemachtigen door kisten, die in het hok liggen, tot een soort van wankel bouwsel op te stapelen en zo de begeerde buit te bereiken. Ook gebruiken ze wel een stok als „klinstok”, door hem recht op te plaatsen en dan bliksemsnel (vóór hij omvalt) daarlangs omhoog te klauteren. Tenslotte kan het dier kisten samen met een klimstok, die er bovenop wordt gezet voor zijn doel gebruiken.

Men vindt bij een bespreking dezer proeven wel eens aangegeven dat vroegere ervaring van het dier hier vrijwel geen rol kan spelen, omdat daarin zulke situaties nu eenmaal niet bestonden. Daarom zou hier een vorm van inzicht of intelligentie aanwezig zijn, welke nadert tot die van de mens, die in zo'n geval eerst zal nadenken om de juiste oplossing te vinden. — Nu moet men hierbij opmerken: vooreerst dat als het om zulke praktische kwesties gaat wij doorgaans meer dóén dan dènken, wat wordt bevestigd door het feit dat jonge kinderen, die nog niet abstract denken en redeneren, ook hetzelfde presteren. Bovendien moet men hier, als bij alle beoordeling van dierlijk gedrag, niet gaan „vermenselijken” — wat moeilijk valt omdat we nu eenmaal menselijk denken en (ook figuurlijk) niet in de huid van een dier kunnen kruipen.

Nu hebben latere onderzoekingen geleerd dat bij genoemde stok-proeven de invloed van voorafgaande ervaringen veel groter is dan men eerst aannam. De eenvoudigste handelwijze — een banaan naar zich toehalen met een stok — werd door jonge chimpansees pas na enkele honderden malen proberen goed toegepast, en bij dieren van vier jaar oud (dus met ruimer ervaring) na ongeveer honderd maal proberen.

Het optreden van een „Aha-Erlebnis” hoeft ook niet te betekenen — deze opmerking vonden we bij Bierens de Haan in zijn „Instinct en Intelligentie bij de Dieren”, Gorinchem 1945 — dat het plotselinge bij het vinden van zulk een oplossing zou wijzen op het trekken van een conclusie, zoals wij doen; maar het kan ook wijzen op het feit, dat het dier plotseling een concreet verband in de gaten krijgt, wat hij tot

nu toe over het hoofd zag. Voor het gebruik van een stok om een bal uit het water te halen is, als ons oog op zo'n stok valt, ook geen echt nadenken nodig. Toch zegt men dan allicht bij zichzelf: „Kijk, een stok!”

Buytendijk zegt over de beschreven intelligente handelingen van mensapen het volgende. — Het menselijke in dit gedrag is, dat deze dieren inzicht hebben in een middel-doel-relatie in situaties, die voor ons inzicht ook zulk een relatie hebben. Dit berust voor een deel op gelijksoortigheid in lichaamsbouw, en op het feit dat vooral jonge apen zich gemakkelijk aan onze leefwereld aanpassen. Tevens bedenke men dat een chimpansee beter dan andere dieren kan begrijpen wat de mens doet, en dit kan navolgen. Maar dit begrijpen berust niet op oordelen, maar op een in de waarneming tot stand komend deelnemen aan een handeling, die op een bepaald resultaat is gericht. Ook de mens begrijpt op deze wijze, en slechts zelden op grond van oordelen, wat een ander doet.

Het gaat bij intelligente handelingen van dieren blijkbaar om een praktisch oordeel in een bepaalde situatie. Het dier overziet deze en kan in zijn fantasie elementen ervan samenvoegen, zó dat een voor hem nieuwe handelwijze optreedt die tot het begeerde doel voert. Ook kan het daarbij gebruik maken van ervaringen, die het vroeger reeds opdeed, en die het in zijn fantasie weer kan oproepen. Maar er is geen reden om te veronderstellen dat de dieren hierbij komen tot een inzicht op echt menselijk niveau; het blijft een „begrijpen” in de concrete, praktische sfeer. Blijkbaar ontbreekt echt reflexe kennis over eigen gedrag en ervaring, evenals de kennis van doel-middel-relatie in abstracte zin. Er zij echter nogmaals op gewezen dat de mens feitelijk, waar het om praktische problemen gaat, hierbij maar zelden echt nadenkt, maar eenvoudigweg „doet”. Als het anders was zouden we vaak bijzonder onhandig uit de hoek komen...

BOEKBESPREKING

Gij en Uw hond, door James R. Kinney. 3e druk. 189 bladz. Uitg. A. G. Schoonderbeek, Laren, 1964. In linnen band f 5,90.

De Nederlandse bewerking van dit Amerikaans boek — Kinney was directeur van het ziekenhuis voor dieren te New York — staat onder supervisie van de